

Prof. Dr. Talip KÜÇÜKCAN / İslam Dünyasının İslamofobi ile
Mücadelesinin Parametreleri

Gettyimages

İslam Dünyasının İslamofobi ile Mücadelesinin Parametreleri

Talip KÜÇÜKCAN*

İslamofobi, bir başka deyişle İslam karşıtlığı ve düşmanlığı küresel ölçekte yükselen ve Müslümanların temel hak ve özgürlüklerini tehdit eden bir sorundur. Kökenleri tarihi olmakla birlikte özellikle son yıllarda, Müslümanların azınlık olarak yaşadıkları ülkelerde kamusal ve siyasal alanda görünürlüklerinin artması, evrensel insan hakları dilini kullanarak eşitlik, adalet, temsil ve sosyoekonomik refahtan pay alma taleplerinde bulunmaları, göçmen karşıtlığı ve kalıp yargıların da tesiriyle onları daha belirgin hedef hâline getirmiştir. İslamofobi, içerdiği nefret söylemi ve yol açtığı nefret suçları itibarıyla modern dönemlerde toplumsal barışı, çoğulculuğu, farklı dini ve etnik grupların bir arada yaşama imkânını tehdit eden ve zaman zaman da ortadan kaldıran siyasal bir enstrümana ve ötekileştirme politikasına dönüşmüştür.

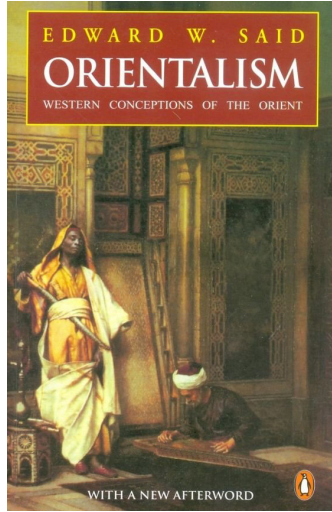
İslam karşıtlığı ve düşmanlığı olarak anlaşılması gereken İslamofobi küresel ölçekte dışlama, soyutlama, ayrımcılık, yabancı ve öteki düşmanlığı, nefret söylemi ve nefret suçlarına dönüşmektedir. Dünyanın neresine bakılırsa bakılınsın Müslümanların azınlık olarak yaşadıkları ülkeler başta olmak üzere İslamofobik tutum ve davranışları görmek, bir başka ifade ile İslamofobi siyasetine tanıklık etmek mümkün. Avrupa, ABD, Çin ve Hindistan'da Müslümanlara yönelik nefret söylemi ve suçlarının artması İslamofobi sorununun küresel boyutlarını göstermesi bakımında manidardır.

Önceki ABD Başkanı Donald Trump'ın Beyaz Saray'da iktidar koltuğuna oturduğunda ilk imzaladığı kararname bazı İslam ülkelerinden gelecek olacak ziyaretçilere güvenlik riski bahanesi ile vize yasağı getiren kararname idi. Bu politika, ABD'de gerçekleşen 11 Eylül terör saldırılarının Amerikalıların bilinçaltında ne kadar derin izler bıraktığına işaret etmektedir. Diğer yandan Avrupa'da siyaset yelpazesine

*Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
DOI: 10.37679/trta.1124113

ve siyasi aktörlerin eğilimlerine bakıldığında aşırı sağ ve ırkçı partilerin son dönemlerde yükselişe geçtiği, bazı ülkelerde koalisyon ortağı olarak hükümette yer aldıkları, dahası bu akımların marjinal ve aşırı görüşleri savunmalarına karşın ana akım siyaseti derinden etkiledikleri görülmektedir. Bu eğilimin en çarpıcı örneklerinden biri Fransa'daki başkanlık seçimlerinde yaşanmıştır. Marine Le Pen, göçmen ve İslam karşıtı popülist söylem ve vaatleri ile geniş seçmen kitlelerini etkilemiş, popülizmin bu yöndeki etkisini gören ana akım siyasi partilerin temsilcileri ve adayları da kolayca popülist denilebilecek söylemlere teslim olmuşlardır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere İslamofobi, kavram olarak nispeten yeni ancak bir siyaset tarzı, ya da İslam'a ve Müslümanlara karşı ön yargılar, tutum ve davranışlar bütünü olarak kökenleri eskilere dayanan bir sorundur. Ancak İslamofobi ilk bakışta İslam dünyası ve Müslüman azınlıkların sorunu gibi gözükse de aslında Batı'nın ve Müslüman azınlıklara ev sahipliği yapan ülkelerin sorunudur. Elbette yazının ilerleyen bölümlerinde de işaret edileceği üzere İslam dünyasındaki bazı anlayış biçimleri, uygulamalar ve politikalar da İslamofobinin artmasına zemin hazırlamakta ve İslamofobik siyasete malzeme temin etmektedir.

İslamofobinin yeni olmadığını, kökenlerinin geçmişe dayandığını ifade etmiştik. Edward Said¹, *Orientalism: Western Concepts of the Orient* (Oryantalizm/Şarkiyatçılık: Batı'nın Doğu/Şark Anlayışları) başlıklı kitabında, Batı dünyasında genel

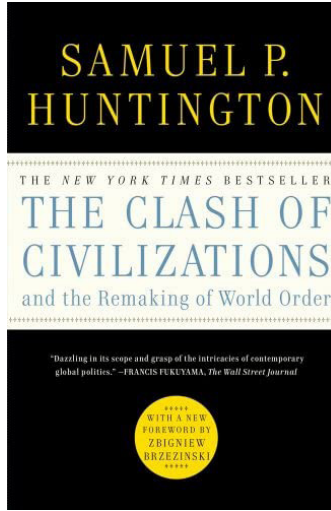
¹ Said, Edward W., (1979). *Orientalism: Western Concepts of the Orient*, New York: Vintage; First Ed. Edition.

olarak Doğu uygarlıklarına, özel olarak ise İslam uygarlığı ve Müslümanlara yönelik olumsuz, ötekileştirici, düşmanlaştırıcı ve yer yer kriminalize edici özcü yaklaşım ve bakış açısının izlerini edebi eserler, hatıralar, seyahatnameler ve tiyatro oyun metinlerinden hareketle takip eder. Ulaştığı sonuçlar onu şaşırtmaz zira Batı'nın, Doğu ve İslam dünyasını işgal etmesi, köleleştirilmesi ve sömürgeleştirilmesi için meşrulaştırıcı bir zemine ihtiyaç vardır. Edward Said bu zeminin *Oryantalizm* kitabındaki bulgular olduğunu söyler. İncelediği ve eleştirel söylem analizine tabi tuttuğu onlarca eserin Doğuluları ve Müslümanların terbiye edilmesi ve medenileştirilmesi gereken barbarlar olarak yansıttığını düşünen Said, şiddet ve nobranlığın hüküm sürdüğü bu coğrafyalara Batı'nın medeni değerlerinin getirilmesi, yayılması ve söz konusu toplumların eğitilmesi gerektiği düşüncesinin işgal ve sömürgeciliği meşrulaştırıcı rol oynadığını ifade eder. Müslümanların devletlerinin yıkılması, topraklarının işgali, kaynaklarının çalınması demek olan sömürgeciliğin meşrulaştırılmasında bu metinlerde inşa edilen imajların payı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Avrupa'da yaşanan endüstri devrimi, aydınlanma, modernleşme ve sekülerleşme gibi gelişmeler Müslüman dünyaya ilişkin Avrupa merkezci bakış açısını güçlendirmiş, Avrupa/Batı uygarlığının daha üstün olduğu fikrini pekiştirmiştir.

Kuşkusuz İslam'ın ilk ortaya çıkışı, İslam'ın Hristiyanlık başta, başka dinlerin hâkim olduğu coğrafyalara yayılması, İslam'ı temsil eden imparatorluk ve devletlerin büyümesi ve Batı'ya doğru genişlemesi, Haçlı Seferleri, Osmanlı-Avrupa ilişkileri, Viyana kuşatması ve daha pek çok kritik olay bilhassa Batı dünyasında İslam'a ve Müslümanlara ilişkin kalıcı izler bırakan özcü yaklaşımların ortaya çıkmasına ve içinde korku ve kaygı da barındıran bu yaklaşımların Batı kimliğinin inşasında rol oynadığını iddia etmek abartılı olmaz. Kolektif kimlik inşası bir "öteki" gerektiriyorsa ki tarihsel tecrübe öyle olduğunu gösteriyor, Batı'nın birincil ve belirgin ötekisi İslam, Müslümanlar ve Türkler olmuştur. Yükselen İslamofobi ile birlikte tarihsel ötekinin yani Türkler ve Müslümanların bugün de yeniden ötekileştirildikleri görülmektedir.

Kuşkusuz yukarıda işaret edilen karşılaşmaların oluşturduğu kalıp yargılar ve özcü yaklaşımlar farklı tonlarda varlıklarını sürdürmüş ve bugüne kadar gelmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında siyaseti büyük oranda teslim alan güvenlikçi söylem ile birlikte İslamofobik retorik ve siyaset tekrar yükselişe geçmiştir. Çoğu yazar ve düşünür İslamofobinin ortaya çıkış ve yükselişini 11 Eylül olayına bağlar. 11 Eylül bir kırılma noktası olmakla birlikte bazı aydınların İslamofobiye zemin hazırlayan çok atıflı yazıları ve iddiaları olmuştur. Örneğin henüz 11 Eylül saldırıları meydana

gelmeden soğuk savaşın bitiminden hemen sonra Samuel Huntington² Foreign Affairs'de 1993 yılında yayınladığı *Clash of Civilizations* (Medeniyetler Çatışması) başlıklı makalesinde Batı uygarlığının karşısına yeni düşman olarak İslam başta olmak üzere Doğu dinlerini koymuştur. Huntington³ aynı makalenin genişletilmiş versiyonu olarak 1996 yılında yayınladığı *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden İnşası) başlıklı kitabında da İslam ve Doğu dinleri ile Batı medeniyetinin değerlerinin uyuşmadığı ve bu ikisi arasında çatışmanın kaçınılmaz olduğu iddiasını tekrar etmiştir. Her ne kadar Huntington'un görüşleri ve onun öngörüsünü doğruladığı iddia edilen 11 Eylül olayları İslamobofik söylem ve politikaların şekillenmesinde etkili olsa da araştırmalar, İslam karşıtlığı ve düşmanlığı gerçeğinin bu tarihten önce de var olduğunu bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır.

İngiltere Hükümeti'nin farklı din ve mesleklere mensup uzmanların katılımı ile Runnymede Trust adlı kuruluşa hazırladığı ve 1997 yılında kamuoyu ile paylaşılan *Islamophobia: Challenge for Us All* (İslamofobi: Hepimiz için Meydan Okuma) başlıklı rapor, İslam korkusu/karşıtlığının 11 Eylül'ün ürünü olmadığını, İslamofobinin Batı ülkelerinde uzun yıllardır bulunduğunu ancak son yıllarda daha da belirginleşerek uç ve tehlikeli boyutlara ulaştığını vurgulamaktadır. Raporun bulgularına göre kamuoyunda yaygın ve baskın olan İslamofobik bakış ve söylem şu temel bakış açılarını içermektedir:

²Huntington, Samuel P. (1993). "The Clash of Civilizations?". Foreign Affairs. 72 (3): 22–49.

³Huntington, Samuel P. (1993). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, New York: Simon & Schuster; First Pr. Edition.

1. İslam yeknesak, statik, tek tip ve dolayısıyla yeniliklere ve değişime kapalıdır.
2. İslam ayrı ve öteki olarak görülmektedir. Diğer kültürler ile paylaştığı ortak değerleri yoktur, diğerlerini etkilemez ve onlardan etkilenmez.
3. İslam, Batı'dan geridir ve aşağıdır. Barbar, irrasyonel, ilkel ve cinsiyetçidir.
4. İslam şiddet yanlısı, saldırgan, tehditkâr, terörü destekleyen ve uygarlıklar çatışmasına dâhil olan bir dindir.
5. İslam, siyasal bir ideolojidir, siyasal ve askeri çıkarlar için kullanılır.
6. Müslümanların Batı kültürü eleştirisinin hiçbir değeri yoktur. Müslümanların eleştirileri reddedilir.
7. İslamiyet'e duyulan düşmanlık Müslümanlara yönelik ayrımcılığı ve çoğunluk toplumdan dışlamayı meşrulaştırmak için kullanılıyor.
8. Müslüman karşıtı düşmanlık doğal ve normal görülüyor.⁴

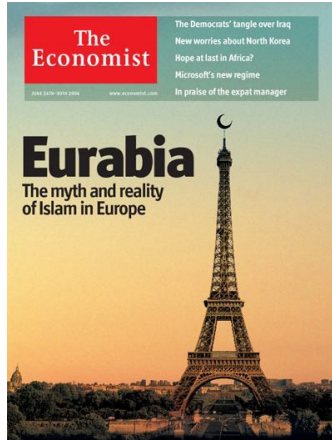
2018 yılında yani birinci raporun yayınlanmasından 20 yıl sonra Runnymede Trust ikinci bir İslamofobi raporu hazırladı. *Islamophobia: Still a challenge for us all* (İslamofobi: Hepimiz için hâlâ bir meydan okuma) başlıklı rapora göre İslam ve Müslümanlara bakışta olumlu yönde belirgin bir iyileşme yaşanmadı. Tam tersine monolitik ve özcü yaklaşımların yanında yoksulluk ve işsizliğin Müslümanlar arasında belirgin biçimde yükseldiği görüldü.⁵ Bu raporların da işaret ettiği gibi

⁴Islamophobia: Challenge for Us All, (1997). Runnymede Trust, London.

⁵Islamophobia: Still a Challenge for Us All, (2018). Runnymede Trust, London.

Batı'daki İslam karşıtlığı 11 Eylül öncesi de yaygın biçimde vardı ancak 11 Eylül saldırıları ile birlikte İslamofobik yaklaşım, tutum ve davranışlar daha da arttı ve yaygınlaştı. Bunu bilimsel raporlarda da görmek mümkün. Örneğin Avrupa Birliği'ne bağlı European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia adlı kuruluş, 11 Eylül sonrasındaki gelişmeleri incelemek üzere iki kapsamlı rapor yayınladı. *Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001* başlıklı birinci rapor 2002 yılında yayımlandı. 15 AB ülkesini kapsayan bu rapor, 11 Eylül'den sonra İslam karşıtlığının ve Müslümanlara yönelik sözlü ve fiziki taciz ve saldırılarda Avrupa'da belirgin bir artış olduğunu kaydediyor. Rapordaki bulgulara göre Müslümanlara yönelik tehditler, ayrımcılık, ötekileştirme sokak, iş yeri ve okul gibi yerlerde sözlü ve fiziki saldırılar arttı. Örneğin kadınların başörtülerinin zorla başlarından çekilmesi, Müslüman çocuklara "Üsame" diye hitap edilip yüzlerine tükürülmesi de bulgular arasında. Rapora göre Müslümanlar ayrıca terörist olmakla ve teröre destek vermekle suçlanıyor. Camiler ve diğer Müslüman kurumlara yönelik saldırılarda artış olduğu da ifade edilen raporda medyanın da Müslümanlara yönelik kalıp yargı oluşturucu sansasyonel, tahrik edici ve abartılı dil kullanarak yayın yaptığına işaret ediliyor.⁶

Aynı kurum, (yeni adıyla Fundamental Rights Agency /Temel Haklar Ajansı), 2006 yılında *Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia* başlıklı 10 AB ülkesini kapsayan yeni yeni bir rapor hazırladı ve yayınladı. Bu raporun bulguları da ilkinden farklı değil. Araştırmaya dâhil edilen ülkelerin tümünde İslam karşıtlığı, İslam düşmanlığı ve Müslümanlara karşı ayrımcılık ve ırkçılık olduğu

⁶ Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001, (2002). European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Vienna.

saha araştırmalarına dayalı olarak ortaya konuyor. Bu rapor ayrıca Müslümanların demografik açıdan gerçek sayıları ile değil nüfuslarından daha noksan olarak kayıt altına alındığını, olumsuz kalıp yargıların kurbanı olduklarını, medyanın bu algıları güçlendirdiğini, ön yargı ve nefretin can ve mala yönelik fiziki saldırılara da dönüştüğünü gösteriyor. Diğer yandan Müslüman gençlerin önlerinde kısıtlı fırsatlar olduğunu, sosyal dışlanma ve ayrımcılık ile karşılaştıklarını, bunların etkisiyle umutsuzluk ve yabancılaşma duygularına kapıldıklarını ortaya koyuyor. Rapor, Müslümanlar arasında işsizlik ve yoksulluk oranlarının daha yüksek olduğu, yapısal nedenlerle eğitimde başarısızlık oranlarının ise yüksek olduğunu da gösteriyor.⁷

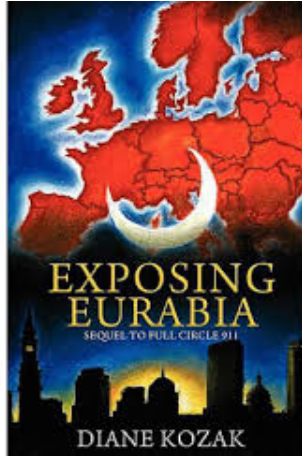
Geleneksel medya, sosyal medya ve dijital alanlarında da denetimsizlik ve yasal düzenleme eksikliklerinden kaynaklı Müslümanlara yönelik özcü, tektipleştirici ve güvenikleştirici ön yargıların ve kalıp yargıların oluşturulduğu ve yayıldığı görülmektedir. İslamofobi ve İslamofobik yaklaşım ve eylemlerinin oluşmasında ve artışında geleneksel medya yanında sosyal medya ve dijital platformların da ciddi etkileri olduğu gözlemlenmektedir. İngiltere merkezli Muslim Council of Britain'ın (Britanya İslam Konseyi) 2021 yayınladığı kapsamlı medya içeriği tarama ve analizi raporu da bu gözlemleri teyit etmektedir.

Britanya İslam Konseyi bünyesindeki Medya İzleme Merkezi, 34 medya şirketinin çevrim içi yayın içeriği ile 38 TV kanalının yayınlarını araştırmaya dâhil ederek analize tabi tuttu. Raporda yer alan bilgilere göre, Ekim 2018-Eylül 2019 arasında

⁷ Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia, (2006). Fundamental Rights Agency, Vienna.

48 binden fazla makale ve 5 bin 500 TV haberi bandı tek tek izlendi, bu haberlerin içerik ve söylem analizi yapıldı. *British Media's Coverage of Muslims and Islam (2018-2020)* (İngiliz Medyasında Müslümanlar ve İslam'la İlgili Yayınlar) başlıklı rapora göre Müslümanlarla veya İslam'la ilgili çevrim içi yayınlardaki makalelerin yüzde 60'ı, televizyon haberlerinin ise yüzde 47'si olumsuz bir dil ve içeriğe sahip. Sağ eğilimli ve dini yayınlarda Müslümanlara ön yargı ile bakan, Müslümanların inanç ve davranışlarını yanlış yansıtan haber oranı daha fazla. TV programlarında ise aşırı sağcıların görüşlerine Müslümanlar hakkındaki yalan yanlış genellemeler yapmaları sorgulanmadan yayınlandı. Sosyal medyanın da İslam karşıtlığı ve düşmanlığının oluşması ve yayılmasına katkıda bulunduğunu gösteren pek çok örnek var. Bunlardan biri #StopIslam hashtag'i ile 2017-2020 yıllarında Instagram'da başlatılan kampanya ve paylaşımlardır. Bu sosyal medya kampanyası paylaşımları İslam'ın ve Müslümanların nasıl ötekileştirildiğini, tehlikeli ve riskli gösterildiklerine örnek olarak zikredilebilir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi İslamofobi özü ve kökenleri itibarıyla Müslümanların değil bir zihniyet problemi olarak Batı'nın ve Avrupalıların sorunudur. Batı'da yükselen hoşgörüsüzlük ve tahammülsüzlüğün tetiklediği bir medeniyet krizi olarak değerlendirilebilecek olan İslamofobi, sonuçları itibarıyla Müslümanları hedef aldığı için Müslümanların da dikkatle izlemesi ve çözümü noktasında gayret sarf etmeleri gereken bir sorundur. Bu yazıda zikredilen araştırma ve raporların bulgularına bakıldığında İslamofobik söylem ve pratiklerin bazı anlayış ve uygulamalardan daha fazla beslendiği görülmektedir. İşte bu noktada İslamofobi ile mücadelede İslam dünyası ve Müslümanların özellikle dikkatli olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. İslamofobi, Müslümanların bir sorunu olmamakla beraber

bu sorununun büyümesine ve sosyopolitik zemin kazanmasına neden olabilecek malzeme üretmekten kaçınması İslamofobi ile mücadelede önemli bir adım olarak görülmelidir.

İslam karşıtlarının en sık kullandığı argümanlardan biri İslam dünyasında kadınlara eşit ve adil muamele edilmediği, kadınların özgürlük alanlarının kısıtlandığı ve kadına yönelik şiddetin önlenemediğidir. Bazı İslam ülkelerinde kadınlara ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapılması, seyahat kısıtlaması, siyasi ve ekonomik hayata katılımda sınırlamaların getirilmesi, kadınlar arasındaki okullaşma oranlarının düşük oluşu gibi kadın merkezli sorunlar İslam karşıtlarının sürekli kullandığı konular arasında yer almaktadır. Bu noktada yapılacak iyileştirmeler İslamofobi ile mücadelede mesafe alınmasına ciddi katkılarda bulunacaktır.

İslam karşıtlarının kullandığı bir diğer malzeme, bazı İslam ülkelerindeki siyasal ve kamusal alana katılımdaki kısıtlılıklar, düşünce ve ifade hürriyetlerinin daraltılması, sivil toplumun gelişmesine imkân verilmemesi, meşruiyet arayış ve taleplerinin reddedilmesi veya zaman zaman bastırılması ve baskılanması olmaktadır. İslam ülkelerinde inanç, din, vicdan, düşünce ve ifade hürriyetleri ile ilgili sorunların çözümü de İslamofobi ile mücadeleye katkıda bulunacaktır.

Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası İslam karşıtları güvenlikçi bir dli kullanmaya başlamış ve bazı Müslümanların dâhil olduğu radikal, aşırı ve şiddet yanlı yorum ve eylemleri genelleştirerek İslam'ı ve Müslümanları bir güvenlik riski ve sorunu olarak göstermiş ve düşmanlaştırmışlardır. Terör ve şiddeti meşru gören ve Müslüman ve gayrimüslim çeşitli hedeflere saldıran ve cinayet işleyen oluşum ve örgütlerin varlığı İslamofobi siyasetinin en çok kullandığı malzemeler arasında yer almaktadır. İslam dünyasının şiddet ve terör üreten radikal ve aşırı yorumları benimseyen oluşumların önüne geçmesi, bunlara prim vermemesi ve kimden gelirse gelsin şiddete karşı duruş sergilemesi İslamofobi ile mücadelede önemli etkiler yapacaktır. Unutulmamalıdır ki New York, Londra ve Paris gibi metropollerde Müslüman isimli kişilerin karıştıkları terör olayları İslam'ın ve Müslümanların etiketlenmesini kolaylaştırmaktadır.

İslamofobik söylemi besleyen bir başka sosyopolitik gerçeklik Suriye, Libya ve Yemen'de yıllardır devam eden iç savaşlar ve çatışmalardır. Her ne kadar bu çatışmaların hedef ve kurbanları Batılılar değil bizatihi Müslümanların kendileri olsa da söz konusu çatışma ve savaşlar İslam'ın bir barış dini olmadığı şeklindeki kalıp yargı ve peşin hükmü destekler mahiyette malzemeler sunmaktadır. İslamofobi ile mücadelede İslam dünyasına düşen önemli görevlerden biri de barış dini olan İslam'ın bu yönüyle öncelikle İslam ülkelerinde tesis edilmesidir.

İslamofobinin özü itibarıyla bir zihin ve bakış açısı problemi olduğunu ifade etmiş-tik. Batılılar İslam ile ilgili olarak ön yargılarından kurtulamadıkları ve özcü yaklaşımlarını terk etmedikleri, yani zihinsel ve düşünsel bir aydınlanma ve dönüşüm yaşamadıkları sürece Müslümanlar ne yaparlarsa yapsınlar İslamofobinin buharlaşmasını beklemek aşırı iyimserlik olacaktır. Ancak bütün bu zorluklara rağmen Müslümanların yukarıda sıralanan adımlara ilaveten aşağıdaki projeleri hayata geçirmeleri İslamofobi ile mücadelede ihmal edilmelidir:

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Uluslararası Din Özgürlükleri Komisyonu kurulmalıdır. İİT'ye üye 57 ülke kendi büyükelçilikleri, dış temsilcilikleri ve ilgili diğer kurumları ile din özgürlükleri ihlalleri, nefret söylemi ve nefret suçlarını takip etmeli, raporlamalı ve İİT bu raporları devlet ve hükümet başkanları, uluslararası kurumlar, üniversiteler, medya ve genel kamu ile paylaşarak farkındalık yaratmalı, ihlallerin ve İslam karşıtlığı ile mücadele için gereken yasal düzenlemelerin yapılmasına ve siyasi kararların alınmasına katkıda bulunmalıdır. İslamofobi ile mücadelede kurumsallaşma adımları atılmalı bu amaca yönelik olarak ulusal, bölgesel ve uluslararası araştırma enstitüleri, izleme, veri toplama, raporlama ve yayın merkezleri kurulmalıdır. BM, AGİT, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlar bünyesinde etkin temsil ve diplomasi yürütülmeli, bu bağlamda parlamenter diplomasinin imkânlarından kapsamlı biçimde yararlanılmalıdır. İİT üyesi bütün ülkelerin kendi dış işleri bakanlıkları bünyesinde büyükelçi düzeyinde İslamofobi ile Mücadele Özel Temsilcileri atanmalı ve bunların faaliyetleri teşvik edilmelidir. Sivil toplum kuruluşlarının İslamofobi ve ayrımcılıklar ile mücadele kapasitelerinin gelişimi sağlanmalı, bu bağlamda Türk ve Müslüman diasporanın birbirleri ile etkin iletişim, iş birliği ve dayanışmasının yolları açılmalıdır. Üniversiteler, düşünce kuruluşları ve araştırma merkezlerinin İslamofobi ile mücadeleyi amaçlayan projeleri desteklenmelidir. İslamofobinin ırkçılık, nefret söylemi ve nefret suçu olarak tanınması için hukuki mücadele sürdürülmelidir.

**MUSLIM
LIVES
MATTER**

DARE TO
SLAIN
WE'LL
STRIVE
mst

NEW

Say
No to
Islam